

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A HIMNUSZRÓL

A himnusz a nemzet arca. Vonásait és sugárzását a történelem és az adott nemzet közérzete és geopolitikai helyzete alakítja. Közép-európai térségünk himnusza többnyire nemzetük nagyságát, dicsőségét zengik, és ugyanakkor – szinte kötelező módon – erőt is demonstrálnak. A mi himnuszunk ezzel szemben múltunkat felmérő, bűneinkkel leszámoló, Istenhez forduló csendes fohász. Ilyen békés, és hittel, alázattal fogant volt már előzménye, a *Boldogasszony anyánk* is, amelyet népünk európai helyzetét és történelmi távlatait mérlegelve a nagy reformok korában éppen időszerű volt már újraírni.

Én 1958-ban, Hruscsov Nyikita országglása idején kezdtem el az iskola első osztályát, s jó hétévesen még mit sem tudtam a *Himnusz*ról. De úgy látszik, mégis érdemes volt elkezdeni azt az iskolát, már csak a *Himnusz* miatt is. Tudom, meglehetősen bizarr megállapítás ez az adott korra nézve, de így igaz. Az osztálytársak nagyobb részével korábról nem ismertük egymást. A jászliban, ahogy a kiseddóvót nevezték akkoriban, valami másfél évem adatott a közösséghez való idomuláshoz, de elsős osztálytársaim közül mindössze néhány gyerekről maradtak oda kötődő emlékeim. Így az ismerkedés, a barátkozás a többséggel érthető módon eléggé nehezen ment. Volt köztünk öt-hat cigánygyerek is, akik viszont kimondottan kedveltek engem, s az első osztály végén készült csoportképen az utolsó sorban, egyikükkel összebújva, karjával vállamon találom magam.

Volt azonban ebben az elsőosztályos akolban egy fiú, mindegyiküinktől csendesebb, észrevétlenebb. Bennem elsősorban azért keltett feltűnést, mert a neve igencsak kirívóan hatott a környezetünkben megszokott családnevekhez képest. Kelcsej Péternek hívták, s én egy darabig csak ízlelgettem, próbáltam értelmezni a szokatlan családnevet. Aztán kiderült, hogy az apja, aki orosz, más nevet visel, s a gyerek bizonyára az otthoni kétnyelvűség okán eléggé félszeg: képtelen felszabadultan viselkedni. Egy napon aztán a nagyszünetben a körünkhöz csapódott egy negyedikes fiú, aki a Kelcsej név hallatán, mert általában vezetékneven szólítottuk egymást, érdeklődve fordult Péterhez. – Nem Kölcseny vagy te véletlenül? Az egy nagy magyar költő volt. Tudtad? Bevallom, én sem hallottam még akkor a *Himnusz* alkotójáról, Péter pedig teljes értetlenséggel pislogott, majd annyit mégis kinyögött, hogy

az anyját valóban Kölcsey Jolánként emlegetik. Ez a gyerek, bármennyire kár volt érte, teljesen alkalmatlannak mutatkozott a tanulásra, ezért eléggé hamar elmaradt az iskolából, kihullott a rostán. Azóta szinte semmit sem hallottam felőle, a neve azonban belém ivódott örökre.

Tanári pályafutásom jó része a Brezsnjev-korszak idejére esik, amikor a közoktatási szakhatóság a pártideológiával való feltétlen lojalitást és a szocialista hazafiságra való nevelést nemcsak elvárta, de meg is követelte az iskolától. Irodalmi tankönyveink ennek értelmében a forradalmi hagyományok magasztalásában jeleskedő Zalka Mátéra, Illés Bélára, Hidas Antalra koncentráltak, s valódi klasszikusaink (Ady, József Attila, Radnóti) munkásságából is az internacionalista és antifasiszta eszmékhez köthető művek oktatását tekintették elsődlegesnek. De ez még hagyján. A nyolcadikos tankönyv például Bánk bán legfőbb jellembeli fogvatékosaként azt teszi szóvá, hogy nem ismerte fel a dolgozó tömegekben rejlő forradalmi potenciált, így a velük való szövetség helyett az egyéni terrort választotta. Mellesleg a tankönyvszerző szerint ugyanez a szemléleti hiányosság, politikai szűklátókörűség okozta Petőfi Apostolának is a végzetét. Kölcseyt illetően elmondható, hogy benne volt ugyan a tantervben, de érettségi tételként soha nem szerepelt, s a *Himnusz* elsumákolásáért inkább dicsérték a tanárt, mintsem dorgálták. Én akkor a mezővári középiskola magyar szakos tanáraként mégis úgy döntöttem, hogy Vörösmarty *Szózata* mellett a *Himnusz*t is számon kérendő memoriterré teszem. Ha ez valakinek szemet szúrt volna, a memoriterek számonkérésével a nemzettudat elmélyítése helyett a szókinccsfejlesztés, a nyelvi kifejezőkészség gyakorlásának fontosságára tudtam volna hivatkozni, de ilyesmire nem került sor.

Aztán – a hosszúra sikeredett politikai-társadalmi pangás időszakából – mégiscsak eljutottunk a rendszerváltozás kapujához, s nagyobb tömegrendezvényeinken már emelt fővel, bátran énekeltük nemzeti imánkat. Határozott erősítést jelentett számunkra, hogy 1989-től a *Himnusz* születésnapját a magyar kultúra napjaként ünnepeljük, s ez az alkalom jelentősen kitágította a szövegértelmezés és a nemzeti sors jelenlegi és távlati lehetőségeinek felmérését. Aztán újabb biztatásként a Kölcsey Társaság 1992 szeptemberében névadójának színvonalas, bronzból készült domborművével ajándékozta meg Beregszász városát. Bíró Lajos nagyszerű alkotása a postahivatal falán lett elhelyezve annak emlékezetére, hogy Kölcsey hetente kocsizott át Csekéről a hozzá legközelebbi postahivatalba a nevére érkezett küldeményekért. Talán mondanom sem kell, hogy az emlékjelek általában felerősítik a kisközössé-

gek kötődését az adott történelmi-kulturális személyiséghez, s Beregszászban a magyar kultúra napi koszorúzást követően a helyi zeneiskola verses-zenés ünnepi műsorral köszönti azokat, akik ezen a napon a magyar himnusz íráni tiszteletből félreteszik egyéb elfoglaltságaikat. Nagyjából ez idő tájt az ungvári magyar tannyelvű középiskola tanárai úgy döntöttek, hogy a *Himnusz* minél kifejezőbb és művészebb előadása végett jobb lelkű diákjaikat az év első hónapjának 22. napján nemes versenyre szólítják. Na, tessék! Ha nem is ily szervezeten és látványosan, de Mezőváriban ezt már a '80-as években is gyakoroltuk, s ennek tekintetében az ungváriak himnuszmondó vetélkedője mi más lehetne, mint az Idő elismerő bólintása?

De ne hallgassuk el azt sem, hogy húsz évvel ezelőtt Adam Mickiewicz *Ősök* című darabjának bemutatásával a beregszászi magyar színház művészei helyeztek értékes diadémot nemzeti kultúránk homlokára. Az előadás egyben a darab magyar ősbemutatója volt, és Mickiewicz magyar megszólaltatója, a személyesen jelenlévő Bella István elégedetten nyugtázhatta, hogy a színészi produkciók, valamint a rendezői értelmezés az ezredforduló aktuális mondandóival szólította meg a nézőket. Mellesleg engem ért akkor a tisztesség, hogy rövid bevezetővel ráhangoljam a közönséget a darab befogadására.

Az anyaországi magyar olykor elcsodálkozik: honnan való a kisebbségbe szakadt magyaroknál ez a végtelen himnusz-tisztelet? Gondoljunk arra, hogy akik évtizedeken át a hazátlanság állapotában éltek, és magyarságukat megtartva felajzott lélekkel figyeltek minden Magyarországról érkező hírre, eseményre, a himnusz azok számára nemcsak az anyanemzethez kötő köldökszinórt jelentette, de maga volt az elérhetetlen, ám annál inkább imádott haza. Hisz nekünk – jól tudjuk – csak szülőföld jutott, mert „Apáink csak nevet, gőgöt, hazát nem hagytak örökül” – írta valaha drága néhai barátunk, S. Benedek András. Szülőföld? Az is valami, az is szeretni való, mint ahogyan egyes közülünk valók kishazaként tisztelik és emlegetik ma is. E kishazában hajdanán „vár állott”, s nem is egy, mára azonban jó sok „kőhalom” emlékeztet az elveszített múltra. Kérdés, hogy lehet-e a mai időkben arra a szülőföldre visszatérni, s a kőhalmokon új fészkeket rakni?

Ezekre a kérdésekre a nem is oly távoli idő és az isteni gondviselés fogja megadni a végleges választ, de élnünk addig is kell, miközben tudjuk, hogy a magyar kultúra napjának legközelebbi beregszászi méltatása a túl jól ismert helyzet miatt – bizonytalanná lett. Jelentősebb tömegre sem a Kölcsey-emléktábla koszorúzásánál, sem a beregszászi Európa–Magyar

Házban szervezendő értelmiségi fórumon nem számíthatunk. A háború beárnyékolja életünket, de az árnyékban is lennie kell némi reménynek. Mindent látó szemek követik lépéseinket, életterünk egyre zsugorodik. Már szinte csak házaink és templomaink falai közt nyithatjuk ki bizalmasabb beszédre a szánkat. Akik az orosz hadakkal nem bírnak, a mi tárgyi és szellemi jelképeink ellen indítottak háborút – azok nem tudnak visszalőni. Nyelvünket tilthatják, de ki nem végezhetik, s el sem vehetik – az igen hosszú időbe telne. S nem vehetik el a himnuszunkat sem; azt nem lehet lefűrészelni, letörni, mint a Petőfi-szobor karját, s nem lehet beolvasztani sem. Csak kitépni lehetne, a lelkünkkel együtt, de ezt meg hogy engedhetné meg az Isten? Ezért, ha az alkalom eljő, mindenképpen énekelni fogjuk *Himnuszunkat*, s amíg lehetséges, büntetlenül...

